

بررسی رابطه بین سطوح سازگاری و رگه‌های شخصیتی نوجوانان

The relationship between adjustment levels and personality traits among the adolescents

تاریخ پذیرش: ۸۷/۵/۳

تاریخ دریافت: ۸۷/۳/۹

Pourshahriar H*, M.Sc; Rasoulzadeh-Tabatabaiee K, Ph.D.; Khodapanahi M K, Ph.D.; Kazem-nejad A, Ph.D.; Khafri S, M.Sc

حسین پورشهریار^{*}، دکتر کاظم رسولزاده طباطبایی^{*}، دکتر محمد کریم خدایپناهی^{**}، دکتر انوشیروان کاظم‌نژاد^{***}، ثریا خفری^{****}

Abstract

Introduction: adjustment and its related concepts is one of the most important subjects in psychology. The influence of the concept of adjustment in psychology is to the extent that it is difficult to separate it from others such as personality. So the present study was searched to study the kind of relations between the psychological traits and the levels of adjustment in adolescents.

Methods: the levels of adjustment were predicted by psychological traits based on the correlation and regression model. Our sample consisted of 456 available students from the entire male last degree high school student of number 3 in area of Tehran. We utilized logistic regression for prediction and factor analysis and stepwise omission methods for factor reduction and obtain an optimum combination of psychological traits with the least number of traits and the best power of prediction.

Results: between the various combinations of the psychological traits there was a combination containing five traits with the same prediction power as the main eighteen traits included; Femininity, Communnality, Flexibility, Dominance and Socialization.

Conclusion: adjustment -as mentioned on Allport's rater than other definitions- can considered as a part of personality, or the result of a special relation between some of those factors. Based on the nature of the five combined factors, we have to consider some related behaviors especially the sexual and interpersonal developmental stages to improve the adjustment levels of adolescents.

Keyword: Adjustment, Personality Factors, Psychological Traits, Prediction.

چکیده

مقدمه: سازگاری و عوامل مرتبط با آن از موضوعات مهمی است که در حوزه‌های مختلف روانشناسی به آن پرداخته می‌شود. گستره مفهوم سازگاری تا جایی است که گاهی تعیین حدود و نوع رابطه آن با مفاهیمی نظیر شخصیت با ابهام همراه است. بر این اساس پژوهش حاضر بر آن است تا نوع و میزان ارتباط میان هر یک از عوامل شخصیت و سازگاری نوجوانان را مورد بررسی قرار دهد.

روش: در این پژوهش سطوح مختلف سازگاری با استفاده از مدل همبستگی و رگرسیون بر اساس ویژگیهای روانشناختی مورد پیش بینی قرار گرفته است. تعداد ۴۵۶ دانش آموز در دسترس از میان دانش آموزان پایه سوم دبیرستان‌های پسرانه منطقه ۳ تهران به پرسشنامه ویژگیهای روانشناختی کالیفرنیا و پرسشنامه سازگاری دانش آموزان پاسخ دادند. از مدل رگرسیون لجستیک برای پیش بینی سطوح سازگاری بر اساس ویژگیهای روانشناختی و از مدل تحلیل عاملی و مدل حذف گام به گام برای کاهش تعداد عوامل پیش‌بینی‌کننده و استخراج کمترین ترکیب عاملی با بیشترین توان پیش بینی استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس نتایج بدست آمده از میان هجده ویژگی روانشناختی یک ترکیب پنج عاملی شامل هویت جنسی، اشتراک، انعطاف پذیری، اجتماعی شدن و سلطه‌گری در مقایسه با سایر ترکیب‌ها بیشترین توان را در پیش بینی سطوح سازگاری نشان داد.

نتیجه‌گیری: با توجه به ماهیت مجموعه پنج عاملی فوق، سازگاری را می‌توان بعنوان بخشی از تعریف شخصیت و یا محصول ارتباط ویژه میان برخی از عوامل آن در نظر گرفت و نیز بر اساس مجموعه رفتارهای مرتبط با عوامل فوق بنظر می‌رسد برای افزایش سطح سازگاری نوجوانان لازم است تا به شرایط سنی و جنسیت نوجوانان و نیز نوع ارتباط آنها با گروه همسالان بیشتر از هر عامل دیگر توجه شود.

واژه‌های کلیدی: ویژگیهای روانشناختی، عوامل شخصیت، سازگاری، پیش بینی.

✉ **Corresponding author:** Department of Psychology, Tarbiat Modares University, Tehran, I.R.IRAN

E-mail: shahriari1307@yahoo.com

✉ **نویسنده مسئول:** دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه تربیت مدرس

* استادیار - دانشگاه تربیت مدرس

** استاد - دانشگاه شهید بهشتی

*** استاد - دانشگاه تربیت مدرس

**** دانشجوی دکتری آمار زیستی - دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه

امروزه پژوهشگران در تعریف موضوعات مورد پژوهش تلاش می‌کنند تا مجموعه‌ای از تعاریف از قدیم تا نوین را ارائه نمایند. تعریف مفاهیمی چون شخصیت و سازگاری از این منظر برای پژوهشگرانی که در حوزه‌های مختلف روانشناسی مطالعه می‌کنند آشنا و تکراری است. آلپورت در این باره به جمع‌آوری و ذکر پنجاه تعریف متفاوت پرداخته است [۱]. در تعاریف نوین ارائه شده برای شخصیت چند نکته مهم قابل توجه است: توجه بیشتر از گذشته به پویایی و روابط غیر خطی در ابعاد و عوامل شخصیت [۲]، توجه بیشتر به برخی از ویژگیهای شخصیت نظیر دوجانبه‌نگری مورد استفاده در مدل رید و میلر [۳] و بالاخره توجه بیشتر از گذشته به مفهوم سازگاری. هر یک از نکات یاد شده با هدف رفع بخشی از ابهامات موجود در تعریف شخصیت مطرح شده است. برای مثال توجه بیشتر به مفهوم سازگاری با هدف پاسخ به مسائل مطرح شده در مورد برخی از ویژگیهای متناقض شخصیت نظیر ثبات و پایداری و در عین حال تغییر پذیری و غیر قابل پیش بینی بودن رفتارهای انسان بوده است [۴].

اما اگر بخواهیم همچنان به رسم معروف رجوع به تعاریف گذشته پایبند باشیم شاید آنگونه که آسندورف [۵] باور دارد، تعریفی مناسبتر از آنچه آلپورت برای شخصیت ارائه داده است نیابیم. بر این اساس شخصیت به عنوان سازمانی پویا از ویژگیهای جسمی و روانی افراد در نظر گرفته شده است که تعیین کننده نحوه سازگاری اختصاصی آنها با محیط می‌باشد [۶]. در این تعریف، علاوه بر پویایی سازمان شخصیت و دو جنبه فیزیکی و روانی، به سازگاری فرد و محیط نیز توجه شده است. نکته مهم آن است که مفهوم سازگاری در این تعریف حتی اگر به عنوان یک عامل تعدیل کننده بین ویژگیهای متفاوت روانی-فیزیکی و محیط ایفای نقش نماید، هنوز وجوه تمایز آن با شخصیت آشکار نیست. بنابراین نمی‌توان گفت سازگاری بخشی از شخصیت، هدف شخصیت، محصول فعالیت برخی از ابعاد شخصیت در یک نظام پویا و یا چیز دیگری است. سازگاری در حوزه شخصیت از چند منظر قابل بررسی است. در یک نگاه فراگیر سازگاری معادل

سازش تلقی می‌شود و گاهی آنقدر گسترش می‌یابد که گویی آغاز و انجام تمام موضوعات روانشناختی است. سازش در حوزه شناختی محصول درون‌سازی و برون‌سازی و معادل هوش تلقی می‌شود [۷]. این مفهوم در تبیین‌های نوین از نظریه پیازه به عنوان هدف اصلی انتقال‌های مرحله‌ای و هماهنگی مجموعه‌ای از پارامترها شناخته می‌شود [۸]. در حوزه عاطفی نیز از روان‌تحلیل‌گری کلاسیک تا مدل‌های نوین قابل‌ردگیری است [۹]. در حوزه آسیب‌شناسی بسیاری از اختلالات روانی را پوشش می‌دهد و نیز به عنوان هدف اقدامات درمانی معرفی می‌شود.

در یک بررسی مقایسه‌ای دیگر از تعاریف ارائه شده برای شخصیت می‌توان آنها را از نظر میزان توجه به هر یک از جوانب زیست‌شناختی، فیزیولوژیک، عاطفی و هیجانی طبقه بندی نمود. وجه مشترک این تعاریف توجه کمتر آنها به جوانب اجتماعی و روابط بین فردی است. این در شرایطی است که بویژه امروزه با توسعه فناوری - و همسو با آن - گسترش روابط اجتماعی و آنگونه که اسکات [۱۰] از مطالعات بین فرهنگی خود در جوامع در حال توسعه نتیجه‌گیری می‌کند نیاز به سازگاری میان نظام‌های مختلف، متنوع و یا متقابل اجتماعی بیشتر احساس می‌شود. در باره اهمیت روابط بین فردی و اجتماعی به عنوان یکی از اصلی‌ترین جنبه‌های شخصیت همین کافی است که می‌دانیم اصطلاح شخصیت، وام‌دار ایفای نقش اجتماعی افراد بوده است و این وظیفه در ابتدا به پرسونا واگذار شده بود. در دیدگاه‌های معروف از صفات، ویژگیها، ابعاد و عوامل شخصیت، کمتر از سازگاری به عنوان یک عامل شخصیت یاد شده است و برای مثال در پیوستارهای ارائه شده مانند برون‌گردی/درون‌گردی و یا سلطه‌گری/سلطه‌جویی پیوستاری با عنوان سازگاری/ناسازگاری ارائه نشده است.

بهر حال ترسیم یک خط برش میان دو مفهوم سازگاری و شخصیت مشکل بنظر می‌رسد. حوزه‌های مشترک میان این مفاهیم به گونه‌ای است که در برخی از تعاریف ارائه شده برای هر یک از آنها از دیگری بهره گرفته شده است. ماهیت این رابطه می‌تواند نوعی ارائه خدمات ویژه و متقابل

به یکدیگر [۱۱] و یا شکلی از توسعه از طریق یکدیگر [۱۲] تلقی شود.

لازاروس [۱۳] سازگاری را به عنوان عامل مهم در کاهش تعارضات رایج میان حوزه‌های درونی و بیرونی رفتار آدمی معرفی می‌کند. سازگاری را می‌توان به عنوان یک ویژگی شخصیتی و یا معادل و محصول ترکیبی از چند ویژگی شخصیتی و عوامل اجتماعی، خانوادگی و نظایر آن در نظر گرفت. پژوهش‌های اندکی وجود دارد که بیان کننده نوع خاصی از رابطه میان سطوح سازگاری افراد و یک یا چند ویژگی شخصیتی هستند. کاشانی و همکاران او [۱۴] نشان دادند که نوجوانان سازگار دارای خود پنداره خوب، والدین حامی و نظام‌های حمایت اجتماعی رضایت بخش هستند. بهر حال عوامل اجتماعی، خانوادگی و نظایر آن قبل از آن که تعیین کننده سطوح سازگاری افراد باشند در شکل گیری، تحول و استقرار شخصیت تاثیر گذار هستند.

سیگواردسون و همکاران او [۱۵] چنین نتیجه‌گیری کردند که ویژگی‌هایی نظیر نوجویی، اجتناب از آسیب و وابستگی رفتار افراد به پادشاه‌های بیرونی می‌توانند پیش بینی کننده‌های مناسبی برای سطوح سازگاری فردی و اجتماعی افراد در سال‌های بعد باشند. ترکیب‌های عاملی دیگر نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند [۱۶ و ۱۷].

با توجه به آنچه گذشت چنین به نظر می‌رسد که سازگاری با یک یا چند ویژگی شخصیتی بیشتر از سایر ویژگی‌های شخصیتی در ارتباط است. فرضیه دیگر آن است که ویژگی‌های شخصیتی تامین کننده سازگاری در دوره نوجوانی بیشتر از سایر دوره‌ها با شرایط جنسیتی و سنی نوجوانان در ارتباط است. این پژوهش بر آن است تا از طریق پیش بینی سطوح سازگاری نوجوانان بر اساس ترکیب‌های مختلف از عوامل شخصیت، جایگاه سازگاری را در میان ابعاد متنوع شخصیت معین نماید و نوع و میزان ارتباط میان هریک از عوامل شخصیت و سازگاری نوجوانان را مورد بررسی قرار دهد.

روش

در این پژوهش سطوح مختلف سازگاری با استفاده از مدل

همبستگی و بر اساس عوامل شخصیت مورد پیش بینی قرار گرفته است. بر این اساس ابتدا رابطه میان هجده ویژگی روانشناختی و پنج سطح سازگاری با استفاده از مدل رگرسیون بررسی شده است. سپس برای دستیابی به مجموعه ای از ویژگی‌های روانشناختی که بیشترین ارتباط را با سازگاری نشان می‌دهند - به عنوان هدف اصلی پژوهش حاضر - و نیز به منظور بررسی نقش حضور همزمان این ویژگی‌ها در پیش بینی سطوح سازگاری، تعداد عوامل پیش بینی کننده با استفاده از دو روش تحلیل عوامل و حذف گام به گام کاهش یافتند. بر این اساس امکان بررسی مقایسه ای توان پیش بینی سطوح سازگاری بر اساس تعداد کمتری از ویژگی‌های روانشناختی فراهم گردید. با توجه به تعداد عوامل پیش بینی کننده (هجده ویژگی روانشناختی) تعداد ۴۵۶ دانش آموز در دسترس از میان دانش آموزان پایه سوم دبیرستان‌های پسرانه منطقه ۳ تهران برای پاسخ به پرسشنامه ویژگی‌های روانشناختی کالیفرنیا و پرسشنامه سازگاری دانش آموزان انتخاب شدند.

پرسشنامه ویژگی‌های روانشناختی کالیفرنیا

(CPI): با توجه به ماهیت، ساختار و گستره متغیرهای مورد مطالعه از CPI [۱۸] برای اندازه گیری ویژگی‌های روانشناختی استفاده شد. این پرسشنامه ۴۸۰ ماده دارد و هجده ویژگی روانشناختی را اندازه گیری می‌کند. ابتدا تمام مواد پرسشنامه CPI توسط دو کارشناس ارشد روانشناسی به فارسی ترجمه شد. سپس فرم ترجمه شده توسط یک مترجم مسلط به زبان انگلیسی برگردانده شد. فرم نهایی این آزمون پس از اجرای آزمایشی بر روی ۳۸ دانش آموز برای استفاده در پژوهش حاضر توسط نگارنده تهیه گردید. همانگونه که گاف [۱۸] اشاره کرده است بیشتر پرسشنامه‌های اندازه گیری شخصیت برای استفاده در زمینه‌های روانپزشکی، آسیب شناسی و روانشناسی بالینی و یا گزینش‌های شغلی طراحی شده اند و کمتر به جوانب مثبت و جذاب شخصیت پرداخته اند. به نظر گاف این پرسشنامه بویژه برای بررسی آندسته از ویژگی‌های شخصیتی که در زندگی اجتماعی و تعاملات بین فردی بیشتر مؤثر هستند و نیز در اندازه گیری انواع رفتارهای اجتماعی و بزه کارانه بسیار مناسب است. در راهنمای فرم اصلی CPI

همبسته کردن نمرات کل آن با درجه بندی داده‌های مربوط به ۶۰ دانش آموز در پنج سطح سازگاری توسط متخصصین به میزان ۰/۵۱ گزارش شده است. ضریب اعتبار در فرم اصلی پرسشنامه برای نمره کل سازگاری با روش آزمون-آزمون مجدد ۰/۹۳ و برای هریک از حوزه‌های یاد شده به ترتیب ۰/۹۶، ۰/۹۰، و ۰/۹۳ گزارش شده است [۱۹]. در این تحقیق ضریب اعتبار درونی (همگونی) برای هفتاد آزمودنی (۱۵٪) که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند ۰/۹۱ می‌باشد. در این پژوهش نمره کل سازگاری مورد توجه بوده است و هر

ضریب اعتبار هر یک از ویژگیهای شخصیتی برای دانش آموزان پسر دبیرستانی با روش اجرای مجدد با فاصله زمانی یکساله از ۰/۳۸ برای مقیاس اشتراک (Cm.) تا ۰/۷۵ برای مقیاس خویشتن داری (Sc.) گزارش شده است [۱۸]. در این تحقیق هفتاد پاسخ نامه (۱۵٪) بصورت تصادفی بمنظور اعتبار یابی انتخاب شدند و میزان همگونی درونی برای تمامی ویژگیهای روانشناختی به صورت جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. ضرایب اعتبار محاسبه شده برای هر یک از ویژگیهای روانشناختی در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و همبستگی با نمره کل سازگاری (ضرایب بتا) برای ویژگیهای هجده گانه روانشناختی

ویژگیهای روانشناختی شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضرایب اعتبار	ضرایب بتا
زنانگی (Fe.)	46.09	15.85	-0.118***	0/70
انعطاف پذیری (Fx.)	47.99	13.79	0.064***	0/68
اشتراک (Cm.)	33.02	14.54	0.077***	0/60
مدارای اجتماعی (To.)	40.08	12.06	0.006	0/81
مسئولیت پذیری اجتماعی (Re.)	41.29	12.17	-0.017	0/73
خویشتن داری (Sc.)	44.61	12.40	-0.018	0/82
اجتماعی شدن (So.)	43.59	14.09	0.038**	0/74
سلطه گری (Do.)	45.30	14.19	0.042***	0/72
مردم آمیزی (Sy.)	42.27	11.15	-0.007	0/77
پذیرش خود (Sa.)	47.49	13.26	0.006	0/75
حضور اجتماعی (Sp.)	48.61	13.03	-0.019*	0/69
پیشرفت از طریق همخوانی (Ac.)	37.79	13.50	-0.017*	0/74
کارآمدی ذهنی (Ie.)	36.43	14.57	0.055***	0/74
احساس سلامت (Wb.)	38.65	11.70	0.043**	0/48
استعداد برای پایگاه اجتماعی (Cs.)	41.50	13.84	-0.024**	0/74
استعداد روانشناختی (Py.)	41.89	10.14	0.011	0/70
پیشرفت از طریق عدم وابستگی (Ai.)	44.73	13.99	0.002	0/68
وانمود خوب (Gi.)	45.77	11.34	0.004	0/78

* $\alpha < 0.05$ ** $\alpha < 0.01$ *** $\alpha < 0.001$

یک از دانش آموزان از طریق مقایسه نمره کل آنها با جدول نرم ارایه شده در راهنمای فرم فارسی این پرسشنامه در یکی از پنج گروه سازگاری (از کاملا سازگار تا کاملا ناسازگار) قرار گرفتند.

پرسشنامه سازگاری دانش آموزان (AISS): این پرسشنامه ۶۰ سؤال دارد و سه حوزه اصلی سازگاری عاطفی، اجتماعی و آموزشی (هر یک ۲۰ سؤال) را مورد اندازه گیری قرار می‌دهد. میزان روایی در فرم اصلی این پرسشنامه از طریق

برای تعیین میزان و جهت ارتباط میان ویژگی‌های هجده گانه روانشناختی و هر یک از سطوح پنج گانه سازگاری از مدل همبستگی استفاده شد. همچنین نظر به هدف پژوهش و به منظور ارزیابی میزان ارتباط ترکیب‌های مختلف از ویژگی‌های روانشناختی با سطوح سازگاری، توان این ترکیب‌ها در پیش بینی سطوح سازگاری مورد ارزیابی قرار گرفت. مدل رگرسیون لجستیک با توجه به نوع مقیاس استفاده شده در اندازه گیری متغیرها برای پیش بینی مورد استفاده قرار گرفت. از مدل تحلیل عاملی نیز برای کاهش تعداد عوامل پیش بینی کننده و استخراج کمترین ترکیب عاملی با بیشترین توان پیش بینی استفاده شد. استفاده از این مدل برای کاهش تعداد عوامل شخصیتی و دستیابی به ترکیب بهینه ای از ویژگی‌های روانشناختی که بیشترین ارتباط را با سازگاری نشان می‌دهند از آن جهت بوده است که مدل تحلیل عاملی بر اساس نوع ارتباط میان هجده عامل پیش بینی کننده و بدون در نظر گرفتن متغیر پیش بینی شونده اقدام به دسته بندی عوامل می‌نماید، اما مدل رگرسیون بر اساس میزان این ارتباط و به صورت گام به گام عوامل کمتر مرتبط را حذف می‌کند. در تمامی ترکیب‌های عاملی مورد استفاده برای پیش بینی ابتدا معادله رگرسیون برای ۳۵۰ آزمودنی که به صورت تصادفی از میان ۴۵۶ آزمودنی انتخاب شده بودند استخراج گردید و سپس توان هر یک از ترکیب‌های عاملی در پیش بینی ۱۰۶ آزمودنی باقیمانده با یکدیگر مقایسه شد. انتخاب تصادفی آزمودنیها در طول پژوهش فقط برای یک بار صورت گرفت زیرا لازم بود تا موقعیت آزمودنی‌ها در تمام مقایسه‌ها ثابت باشد.

یافته‌ها

شاخصهای توصیفی و همبستگی برای هر یک از ویژگی‌های روانشناختی در جدول ۱ آمده است. بیشترین و کمترین میانگین به ترتیب متعلق است به ویژگی حضور اجتماعی (Sp.) و اشتراک (Cm.). با توجه به هدف پژوهش بمنظور بررسی میزان رابطه هر یک از ویژگی‌های روانشناختی با سطوح سازگاری نوجوانان، معادله رگرسیون لجستیک

برای پیش بینی سطوح سازگاری بر اساس هجده ویژگی روانشناختی برای ۴۵۶ آزمودنی استخراج گردید. ضرایب بتا به عنوان شاخص ارزیابی شدت و جهت این رابطه و سطح معنی دار بودن آنها در جدول ۱ آمده است.

همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود رفتارهای وابسته به نقش‌های جنسیتی بیشترین همبستگی را با سطوح سازگاری نشان داده اند ($\beta = 118/0$). با توجه به اینکه این مجموعه از رفتارها با ویژگی زنانگی (Fe.) اندازه گیری شده است، جهت معکوس در همبستگی آن با سطوح سازگاری دانش آموزان پسر معقول و قابل انتظار است.

کاهش تعداد عوامل با هدف دستیابی به مجموعه ای از ویژگی‌های روانشناختی که بیشترین ارتباط را با سطوح سازگاری دارند صورت گرفت. نتایج تحلیل عاملی نشان داد چهار دسته از عوامل مرتبه دوم که هر یک از دو تا چهار ویژگی را پوشش می‌دهند قابل تمایز هستند. همچنین همانگونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود پنج ویژگی شخصیتی شامل احساس سلامت، استعداد برای پایگاه اجتماعی، استعداد روانشناختی، وانمود خوب و پیشرفت از طریق عدم وابستگی بصورت مستقل عمل می‌کنند. معادله رگرسیون برای هریک از عوامل دسته دوم و نیز پنج ویژگی مستقل یاد شده براساس داده‌های ۳۵۰ آزمودنی استخراج و سطوح سازگاری ۱۰۶ آزمودنی باقیمانده مورد پیش بینی قرار گرفت. همانگونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، نسبت پیش بینی‌های درست بر اساس ۴ ویژگی دسته اول بیشتر از سایر ترکیب‌های پیش بینی کننده می‌باشد.

همچنین براساس میزان همبستگی میان هر یک از ویژگی‌های شخصیتی با سطوح سازگاری و با استفاده از مدل رگرسیون به ترتیب ویژگی‌های روانی با کمترین میزان بتا و احتمال معنی دار بودن آنها یک به یک حذف گردیدند و در پایان تعداد هفت ویژگی - که ما آنها را هفت ویژگی نخست نامیده ایم - با بیشترین ضرایب بتا باقی ماندند. این ویژگی‌ها عبارتند از: زنانگی (Fe.)، انعطاف پذیری (Fx.)، اشتراک (Cm.)، کارآمدی ذهنی (Ie.)، سلطه گری (Do.)، احساس سلامت (Wb.) و استعداد برای پایگاه اجتماعی (Cs.). براین

جدول ۲: نتایج تحلیل عاملی و استخراج چهار دسته عامل مرتبه دوم و پنج ویژگی مستقل نسبت موفقیت آنها در پیش بینی سطوح سازگاری

نسبت پیش‌بینی‌های درست سطوح سازگاری	ویژگی‌های روانشناختی	دسته‌بندی عوامل	ردیف
57%	(Fe.) زنانگی	عامل ۴ (دسته اول)	۱
	(Fx.) انعطاف پذیری		۲
	(Cm.) اشتراک		۳
	(To.) مدارای اجتماعی		۴
26%	(Re.) مسئولیت پذیری اجتماعی	عامل ۴ (دسته دوم)	۵
	(Sc.) خویشتن داری		۶
	(So.) اجتماعی شدن		۷
	(Do.) سلطه‌گری		۸
35%	(Sy.) مردم آمیزی	عامل ۳ (دسته سوم)	۹
	(Sa.) پذیرش خود		۱۰
	(Sp.) حضور اجتماعی		۱۱
35%	(Ac.) پیشرفت از طریق همخوانی	عامل ۲ (دسته چهارم)	۱۲
	(Ie.) کارآمدی ذهنی		۱۳
53%	(Wb.) احساس سلامت	عامل ۵ باقیمانده (منفرد)	۱۴
	(Cs.) استعداد برای پایگاه اجتماعی		۱۵
	(Py.) استعداد روانشناختی		۱۶
	(Ai.) پیشرفت از طریق عدم وابستگی		۱۷
	(Gi.) وانمود خوب		۱۸

در نتیجه یک ترکیب با پنج ویژگی روانشناختی - که ما آن را پنج عامل ترکیبی نامیده ایم - با بیشترین توان پیش بینی بدست آمد.

معادله رگرسیون برای هر یک از ترکیب‌های بدست آمده بر اساس داده‌های مربوط به ۳۵۰ آزمودنی برای پیش بینی سطوح سازگاری استخراج و توان هر یک از این ترکیب‌ها در پیش بینی ۱۰۶ آزمودنی باقیمانده مورد آزمون قرار گرفت. نتایج در جدول ۳ آمده است. در بررسی مقایسه ای توان ترکیب‌های بدست آمده از ویژگی‌های روانشناختی در پیش بینی سطوح سازگاری از آزمون مک نمار استفاده شد. با توجه به طرح پژوهشی حاضر عدم تفاوت معنی دار میان توان پیش بینی هر یک از ترکیب‌های عاملی پیش بینی کننده با ترکیب هجده عاملی اولیه نشان دهنده توان یکسان آنها در پیش بینی می‌باشد. نتایج نشان داد اگر چه نسبت پیش

اساس سهم معنی داری برای یازده عامل دیگر در پیش بینی مشاهده نشد.

فرآیند کاهش تعداد ویژگی‌های پیش بینی کننده از آن جهت با استفاده از دو مدل تحلیل عاملی و حذف گام به گام صورت گرفت که مدل نخست بر اساس روابط موجود میان داده‌های مربوط به ویژگی‌های روانشناختی و بدون توجه به رابطه آنها با متغیر پیش بینی شونده اقدام به دسته بندی ویژگی‌های روانشناختی می‌نماید، در حالی که انتخاب ویژگی‌های روانشناختی در مدل دیگر بر اساس میزان رابطه آنها با متغیر پیش بینی شونده صورت می‌گیرد. در پایان ویژگی‌های روانشناختی مشترک در میان دسته‌های اصلی بدست آمده از مدل تحلیل عاملی و هفت عامل نخست حاصل از مدل رگرسیون به‌همراه هر یک از ویژگی‌های روانشناختی غیرمشترک به عنوان عوامل پیش‌بینی کننده به مدل رگرسیون داده شد.

جدول ۳: نسبت پیش بینی های درست و شاخص کاپا برای ترکیب های مختلف از ویژگیهای روانشناختی در پیش بینی سطوح سازگاری

کاپا*	نسبت پیش بینی های درست	شاخص ها عوامل پیش بینی کننده
0.575	0.66	۱۸ عامل شخصیت
0.467	0.59	۴ عامل مرتبه دوم (استخراج شده از تحلیل عوامل)
**---	0.53	۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)
0.564	0.65	۴ عامل مرتبه دوم و ۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)
0.550	0.64	۷ عامل نخست (استخراج شده از مدل حذف گام به گام)
0.622	0.70	۵ عامل ترکیبی از مدل های تحلیل عاملی و حذف گام به گام (Fe. Cm. So. Do. Fx)

* با توجه به اینکه متغیر پیش بینی شونده دارای پنج سطح بوده و نسبت موفقیت مدل رگرسیون در پیش بینی سطوح مختلف سازگاری ممکن است یکسان نباشد، شاخص کاپا نشان دهنده متوسط نسبت پیش بینی های درست می باشد
 ** به دلیل شکست مدل رگرسیون در پیش بینی برخی از سطوح سازگاری، محاسبه مقدار کاپا امکان پذیر نمی باشد

نقش های جنسیتی (Fe.)، احساس سلامت عمومی (Wb.)، توانمندی های فردی (Cs.Ie& Do.)، روابط بین فردی (Do.) و اجتماعی (Cm.) و انعطاف پذیری در این روابط (Fx.) هستند. برافراشتگی در مقیاس Fe. در ارزیابی افراد ناسازگار با استفاده از فرم اولیه CPI توسط گاف [۲۰] نیز گزارش شده است، اما نتایج پژوهش حاضر بویژه با تاکید استوارت [۲۱] بر بالای بودن نمرات مربوط به مقیاس های پیشرفت از طریق همخوانی (Ac.) همسو نمی باشد. در مقایسه دسته بندی ویژگیهای روانشناختی با استفاده از مدل تحلیل عاملی در این پژوهش با دسته بندی مفهومی گاف [۱۸] شباهت هایی مشاهده می شود، اما با دسته بندی آماری او [۱۶ و ۲۲] تفاوت دارد. این تفاوت می تواند محصول متغیرهایی نظیر سن، جنسیت و شغل آزمودنی ها در این پژوهش باشد. بررسی نتایج استفاده از مدل تحلیل عاملی بمنظور دست یابی به مجموعه ای از ویژگیهای روانشناختی که بیشترین ارتباط را با سازگاری نوجوانان دارند، نشان داد که توان تمامی دسته های عاملی مرتبه دوم در پیش بینی سطوح سازگاری کمتر از ترکیب

بینی های موفق بر اساس هفت عامل به دست آمده از مدل حذف گام به گام (0.64) به میزان مجموعه عوامل به دست آمده از مدل تحلیل عاملی (0.65) و نیز معادل هجده عامل اولیه (0.66) می باشد، اما توان پیش بینی پنج عامل ترکیبی (0.70) بیشتر از دو ترکیب عاملی یاد شده ($\alpha < 0.01$) و حداقل معادل هجده عامل اولیه می باشد ($\alpha < 0.05$). ماتریس نتایج مقایسه نسبت پیش بینی های درست تمامی ترکیب های عاملی در جدول ۴ آمده است.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به هدف این پژوهش بمنظور بررسی سطوح سازگاری نوجوانان از منظر ویژگیهای روانشناختی و عوامل شخصیت و نیز تعیین نوع رابطه میان این دو مفهوم مهم در روانشناسی، همبستگی میان هریک از ویژگیهای هجده گانه روانشناختی و سطوح پنجگانه سازگاری مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج نشان داد سطوح سازگاری در نوجوانان بیشتر با آن دسته از ویژگی های روانی در ارتباط است که تامین کننده

جدول ۴: ماتریس نتایج آزمون مک نمار برای مقایسه توان ترکیب های مختلف از ویژگی های روان شناختی در پیش بینی سازگاری

از عوامل پیش بینی کننده ترکیب های مختلف	۱۸ عامل شخصیت	۴ عامل مرتبه دوم (استخراج شده از تحلیل عوامل)	۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)	۴ عامل مرتبه دوم و ۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)	۷ عامل نخست (استخراج شده از مدل حذف گام به گام)	۵ عامل ترکیبی از مدل های تحلیل عاملی و حذف گام به گام (Fe. Cm. So. Do. Fx)
۱۸ عامل شخصیت	-					
۴ عامل مرتبه دوم (استخراج شده از تحلیل عوامل)	4.217	-				
۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)	6.842	3.463	-			
۴ عامل مرتبه دوم و ۵ ویژگی مستقل (استخراج شده از تحلیل عوامل)	*0.067	2.907	4.505	-		
۷ عامل نخست (استخراج شده از مدل حذف گام به گام)	*0.286	3.647	5.750	*0.053	-	
۵ عامل ترکیبی از مدل های تحلیل عاملی و حذف گام به گام (Fe. Cm. So. Do. Fx)	*1.143	2.797	3.253	*0.316	3.000	-

* $Z < 1.96$

روانشناختی و یا عوامل شخصیتی با سازگاری نوجوانان مشاهده نمی شود. نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد اگر چه برخی از ویژگیهای روانشناختی مانند کارآمدی ذهنی (Ie.) و احساس سلامت (Wb.) بصورت انفرادی همبستگی قابل توجهی با سطوح سازگاری دارند اما این ویژگیها در کنار سایر ویژگیهای روانشناختی نقش مؤثری در سازگاری نوجوانان ایفا نمی کنند. این در حالی است که عواملی نظیر اجتماعی شدن (So.) در کنار سایر ویژگیهای روانشناختی بیشتر به افزایش توان پیش بینی مدل کمک می کنند. بر اساس یافته های این پژوهش چنین نتیجه گیری می شود که سازگاری قبل از آنکه مفهومی معادل و یا کاملاً مستقل از شخصیت باشد بیشتر می تواند بعنوان بخشی از مجموعه ویژگی های روانشناختی و یا عوامل شخصیتی و مرتبط با عملکرد ترکیبی آنها در نظر گرفته شود، زیرا ترکیبی از

اولیه هجده عاملی است در حالی که توان هفت ویژگی به دست آمده از مدل حذف گام به گام معادل هجده عامل اولیه میباشد. بنابر این استفاده از مدل حذف گام به گام در چنین پژوهش هایی مناسب تر به نظر می رسد. بهره گیری از نتایج دو مدل فوق توانست ترکیبی از پنج ویژگی روانشناختی را شناسایی کند که توان آن در پیش بینی سطوح سازگاری معادل هجده عامل اولیه است. پژوهشهای انجام گرفته در مورد ویژگیهای روانشناختی مرتبط با سازگاری بیشتر به ویژگیها و عوامل شخصیتی نظیر "خود پنداره" در کنار متغیرهایی از قبیل حمایت خانواده [۱۴]، "نوجویی" در کنار روابط بین فردی [۱۵]، "کنترل خود" در کنار مسائل عاطفی و هیجانی آزمودنیها [۲۳]، و "انعطاف پذیری" در کنار شرایط تربیتی و آموزشی گذشته افراد [۱۶] و نظایر آن پرداخته اند و بصورت مشخص پیشینه پژوهشی در مورد رابطه ویژگیهای

Personality and Social Psychology Review 2002; 6(4): 274-282.

5- Asendorpf JB, Denissen JJA. Predictive validity of personality types versus personality dimensions from early childhood to adulthood: implications for the distinction between core and surface traits. *Miller-Palmer Quarterly* 2006; 52(3): 486-513.

۶- سیاسی، علی اکبر، نظریه‌های شخصیت "یا مکاتب روانشناسی"، چاپ چهارم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۰.

۷- منصور، محمود دادستان، پریخ؛ روانشناسی ژنتیک، چاپ دوم، تهران، انتشارات ژرف، ۱۳۶۹.

8- Molenaar PCM, Raijmakers MEJ. A causal interpretation of Piaget's theory of cognitive development: Reflections on the relationship between epigenesis and non-linear dynamics. *New Ideas in Psychology* 2000; 18: 41-55.

9- Nesse RM. Is depression an adaptation? *Archives of General Psychiatry* 2006; 57: 14-20.

10- Scott R, Scott WA. Adjustment of Adolescents: Cross-Cultural Similarities and Differences New York: Routledge 1998.

11- Grigsby J, Stevens D. Neurodynamics of Personality. New York: Guilford Press 2000.

12- Ozer DJ, Matinez VB. Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology* 2006; 57: 401-421.

13- Lazarus, R. S. Adjustment and personality. New York: McGraw-Hill, 1961.

14- Kashani JH, Rosenberg T, Beck NC, Reid JC, Battle EF. Characteristics of well-adjusted adolescents. *Canadian Journal of Psychiatry* 1987; 32: 418-422.

15- Sigvardsson S, Bohman M, Cloninger CR.

برخی از ویژگی‌های روانشناختی بیشتر از سایر ویژگیها با سطوح سازگاری در ارتباط هستند. با توجه به توانمندی‌های اختصاصی دو مدل مورد استفاده برای کاهش عوامل و با مقایسه نتایج بدست آمده از بکارگیری مدل‌های یاد شده می‌توان گفت هیچ یک از دسته‌های عاملی مرتبه دوم به میزان ویژگی‌های به دست آمده از مدل حذف گام به گام در پیش بینی سطوح سازگاری موفق نبوده اند. این در حالی است که توان ویژگی‌های به دست آمده از مدل حذف گام به گام در پیش بینی سطوح سازگاری معادل توان هجده عامل اولیه می‌باشد.

همچنین با توجه به رفتارهای مرتبط با ویژگیهای روانشناختی فوق می‌توان نتیجه گرفت که در ارزیابی سطوح سازگاری نوجوانان بیشتر از هرچیز لازم است تا به آندسته از ویژگیهای روانشناختی که تامین کننده رفتارهای مرتبط با نقش‌های جنسیتی، شرایط سنی و روابط بین فردی هستند بیشتر توجه شود. بنابراین پیشنهاد می‌گردد تا در برنامه ریزیها و تصمیم گیریها و کلیه اقدامات آموزشی، تربیتی، اصلاحی و درمانی برای افزایش سطح سازگاری نوجوانان بطور همزمان به این مجموعه ویژگیها و رفتارها و عوامل مؤثر در شکل گیری و یا تقویت آنها توجه شود.

منابع

۱- مای لی، ریچارد، شخصیت (ساخت، پدیدایی و تحول)، ترجمه محمود منصور، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.

2- Guastello SJ. Nonlinear dynamics in psychology. *Journal of Discrete Dynamics in Nature and Society*, 2001; 6: 11-29.

3- Read SJ, Miller LC. Virtual Personality: A neural network model of personality. *Personality and Social Psychology Review* 2002; 6 (4): 357-369.

4- Thagard P, Nerb J. Emotional gestalten: Appraisal, change, and the dynamics of affect.

Structure and stability of childhood personality: prediction of later social adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 1987; 28(6): 929-946.

16- Slobodskaya H R, Safronovaa MV, Windle M. Personality, temperament and adolescent adjustment in modern Russia. *Personality and Individual Differences* 2005; 39 (1): 167-178.

17- Crockett LJ, Moilanen KL, Raffaelli M, Randall BA. Psychological Profiles and Adolescent Adjustment: A Person-Centered Approach. *Development and Psychopathology* 2006; 18(1): 195-214

18- Gough HG. Manual for the California Psychological Inventory. In rev. ed. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press Inc 1975.

19- Sinha AKP, Singh RP. The Adjustment Inventory for School Students (AISS). Agra. National Psychological Corporation 1993.

20- Gough HG. Manual for the California Psychological Inventory. In rev. ed. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press Inc 1969.

21- Stewart LH. Social and emotional adjustment during adolescence as related to the development of psychosomatic illness in adulthood. *Genetic psychology monographs* 1962; 65: 175-215.

22- Gough HG. Manual for the California Psychological Inventory: administrator's guide. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press Inc 1987.

23- Ge X, Conger RD. Adjustment Problems and Emerging Personality Characteristics from Early to Late Adolescence. *American Journal of Community Psychology* 1999; 27(3): 429-459.